

Bireyi Tanıma Teknikleri

Psikolojik Testler • Test Dışı Teknikler

Editör:

Prof. Dr. Cengiz ŞAHİN

4. Baskı

Editör: Prof. Dr. Cengiz ŞAHİN

BİREYİ TANIMA TEKNİKLERİ

ISBN 978-605-318-067-8

DOI 10.14527/9786053180678

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2020, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. A.Ş.'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınev**idir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

1. Baskı: Şubat 2015, Ankara

4. Baskı: Aralık 2020, Ankara

Yayın-Proje: Şehriban Türüldür
Dizgi-Grafik Tasarım: Müge Çetin
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Vadi Grup Basım A.Ş.
İvedik Organize Sanayi 28. Cadde 2284 Sokak No:105
Yenimahalle/ANKARA
Tel: (0312) 394 55 91

Yayıncı Sertifika No: 36306
Matbaa Sertifika No: 49180

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51
Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ÖN SÖZ

Bireyi tanımak, bireylerin ilgi, yetenekleri, başarı, tutum, kişilik özellikleri ile biyolojik, psikolojik ve sosyolojik ihtiyaçlarını bilmek yani bireyin davranışlarının nedenlerini anlamaya çalışma faaliyetidir. Bireyi tanıma, başkalarının bireyi tanınması ve bireyin kendisini tanıması anlamına gelir.

Birey hakkında toplanan bilgiler sadece okul ortamında eğitim, öğretim ve psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri içerisinde değil, kamu ve özel sektörde yer alan sağlık, psikoloji ve sosyal hizmetlerde ve sanayinin her kesiminde çalışan yetişkin bireyler için de gereklidir. Bu bağlamda bireye yardımcı esas alan mesleklerde bireyi tanıma, bilgi toplama ve bilgilendirme hizmetleri yaygın olarak kullanılmakta ve bunun için sık sık bireyi tanıma tekniklerine başvurulmaktadır.

Bireyi tanımının en genel amacı, elde edilen bilgileri bireyle paylaşarak kendini gerçekçi bir biçimde tanımasına yardım etmektir.

Türk dilinin en önemli şairlerinden Yunus Emre bireyin kendini tanımmasının önemini bir şiirinde şöyle anlatmıştır:

İlim ilim bilmektir,

İlim kendin bilmektir,

Sen kendin bilmezsen,

Ya nice okumaktır.

Kendinin ne olduğunu bilen insan hayatı daha anlamlı, duyarlı ve üretken yaşayacaktır.

Kitabımız, psikolojik danışma ve rehberlik anabilim dallarında ders veren farklı üniversitelerden öğretim üyelerinin ortak çalışmasının bir ürünüdür. On iki bölüm halinde düzenlenen kitap, üniversitelerin insanı konu alan tüm bölümleri ile özellikle de psikolojik danışma ve rehberlik alanında öğrenim gören öğrencilerin teorik ve uygulamaya yönelik gereksinimlerini karşılamak amacıyla yalın, anlaşılabilir, uygulanabilir bir içerik ve dille “ders kitabı” olarak hazırlanmıştır. Eserin, kapsam ve içerik bakımından alanda önemli bir eksikliği gidereceği düşünülmektedir. Bu özelliği bakımından ‘Psikolojik Testler’ ve ‘Test Dışı Teknikler derslerine “kaynak kitap” olma özelliğine de sahiptir.

Kitabın ortaya çıkmasında bizi her zaman motive eden ve cesaret veren Pegem Akademi Yayıncılık sahibi Servet Sarıkaya ve çalışanlarına içtenlikle teşekkür ederim. Kitabımızla ilgili görüş, öneri ve eleştirileriniz kitabın daha da geliştirilebilmesi açısından yararlı olacaktır. Bu kitabın hedef kitlesine yararlı olacağını ümit ediyoruz. Saygılarımla...

Prof. Dr. Cengiz ŞAHİN
ORCID No: 0000-0003-4875-4883

BÖLÜMLER VE YAZARLARI

Editör: Prof. Dr. Cengiz ŞAHİN

1. Bölüm: Bireyi Tanıma

Prof. Dr. Cengiz ŞAHİN, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-4875-4883

2. Bölüm: Yetenek Testleri

Prof. Dr. Binnaz KIRAN, Mersin Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-9027-2872

3. Bölüm: Zekâ Testleri

Doç. Dr. Aysel Esen ÇOBAN, Hacettepe Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-0631-0064

4. Bölüm: Başarı Testleri

Doç. Dr. S. Armağan KÖSEOĞLU, İstanbul Üniversitesi - Cerrahpaşa
ORCID No: 0000-0001-7794-9650

5. Bölüm: İlgi Envanterleri

Doç. Dr. Yüksel EROĞLU, Bayburt Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-0028-0327

6. Bölüm: Kişilik Testleri

Prof. Dr. Birol ALVER, Kırıkkale Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-9654-0965

7. Bölüm: Tutum Ölçekleri

Doç. Dr. Kasım TATLİOĞLU, Bingöl Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-5964-4343

8. Bölüm: Gözleme Dayalı Teknikler

Dr. Öğr. Üyesi Abdullah SÜRÜCÜ, Necmettin Erbakan Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-1689-4366

9. Bölüm: Kendini Anlatmaya Dayalı Teknikler

Doç. Dr. Müge ÇELİK ÖRÜCÜ, TED Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-6990-9410

10. Bölüm: Başkalarının Görüşlerine Dayalı Teknikler

Doç. Dr. Arif ÖZER, Hacettepe Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-6512-8070

11. Bölüm: Etkileşime Dayalı Teknikler

Dr. Öğr. Üyesi Güldener ALBAYRAK, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-4326-7341

12. Bölüm: Diğer Teknikler

Doç. Dr. Hatice KUMCAĞIZ, Ondokuz Mayıs Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-0165-3535

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iii
Bölümler ve Yazarları.....	v

1. BÖLÜM BİREYİ TANIMA

Giriş.....	3
Psikolojik Danışma ve Rehberliğin Anlamı.....	3
Psikolojik Danışma ve Rehberliğin Amacı	5
Psikolojik Danışma ve Rehberliğin İlkeleri.....	6
Psikolojik Danışma ve Rehberlikte Hizmet Alanları.....	7
Bireysel Farklılıklar	9
Bireyi Tanıma.....	11
Bireyi Tanımının Amacı	12
Bireyi Tanımının Önemi.....	13
Bireyi Tanımda Bilgi Toplamının İşlevi.....	13
Bireyi Tanımda İzlenmesi Gereken Temel İlkeler	15
Bireyi Tanıma Modeli	16
Öğrencilerin Tanınması Gereken Özellikleri	18
Bireyi Tanıma Tekniklerinin Sınıflandırılması.....	22
Test Teknikleri	25
Test ve Psikolojik Testlerin Tanımı	25
Test Geliştirme.....	28
Testlerin Teknik Özellikleri	29
Psikolojik Testlerin Kullanım Alanları.....	33
Testlerin Kullanım Amaçları	33
Testlerin Kullanılmasında Etik Kurallar	35
Test Sonuçlarının Yorumlanması.....	37
Psikolojik Testlerin Sınıflandırılması	39
Test Dışı Teknikler.....	41
Özet	42
Kaynaklar.....	43

2. BÖLÜM YETENEK TESTLERİ

Giriş.....	47
Yetenek Nedir?	47
Yetenek ve İlgili Olduğu Alanlar	49
Yetenek Testlerinin Kullanılma Amaçları	50
Yetenek Testleri.....	51
Genel Yetenek Testleri	51
Genel Yetenek Test Bataryası.....	52
Silahlı Kuvvetler Mesleki Yetenek Bataryası.....	52
Otis Alfa, Beta ve Gama Zihin Kabiliyeti Testi	53
Thurstone Temel Kabiliyetler Testi (TKT).....	54
Kendini Değerlendirme Envanteri (KDE).....	55
Akademik Benlik Kavramı Ölçeği (ABKÖ)	56
Farklı Yetenek Testleri (Differential Aptitude TestsDAT).....	56
Özel Yetenek Testleri.....	57
Özet	58
Kaynaklar.....	59

3. BÖLÜM ZEKÂ TESTLERİ

Giriş.....	63
Zekâ Testlerinin ve Yaklaşımlarının Tarihçesi.....	63
Zekâ Nedir?	68
Zekâyâ İlişkin Farklı Görüşler	69
Zekâyı Tek Faktörlü Yapı Olarak Açıklayan Kuramlar	69
Galton'un Zekâ Kavramı	69
Binet'in Zekâ Kavramı.....	70
Piaget'in Zekâ Kuramı	70
Zekâyı Çok Faktörlü Yapı Olarak Açıklayan Kuramlar	71
Spearman'ın İki Faktör Kuramı.....	71
Thorndike'in Zekâ Kavramı	72
Thurstone'un Grup Faktör Kuramı	72
Guilford'un Çok Faktör Kuramı.....	72
Gardner'in Çoklu Zekâ Modeli	73
Zekânın Ölçülmesi	75
Kullanılan Zekâ Testleri.....	76
Özet	78

Kaynaklar.....	79
----------------	----

4. BÖLÜM BAŞARI TESTLERİ

Giriş.....	83
Başarı Kavramı ve Başarı Testleri.....	83
Başarı Testlerinin Kullanım Amaçları.....	84
Başarı Testlerinin Türleri.....	85
Standart Başarı Testleri.....	85
Öğretmen Yapımı Başarı Testleri.....	85
Standart Başarı Testleri ile Öğretmen Yapımı Başarı Testleri Arasındaki Farklar.....	86
Öğretmen Yapımı Başarı Testlerinin Sınıflandırılması.....	87
Cevaplayıcıdan İstenen Davranışın Türüne Göre Testler.....	88
Dile Dayanmayan Testler.....	88
Dile Dayanan Testler.....	88
Sınıftaki Kullanış Amaçları ya da İşlevlerine Göre Testler.....	101
Öğretim Testleri.....	101
Ehliyet Testleri.....	101
Ölçme Testleri.....	101
Cevapların Puanlamasının Nesnellğine Göre Testler.....	102
Objektif Testler.....	102
Subjektif Testler.....	102
Yetenek Başarı İlişkisi.....	103
Özet.....	105
Kaynaklar.....	106

5. BÖLÜM İLGİ ENVANTERLERİ

Giriş.....	109
İlginin Tanımı.....	109
İlgi Türleri.....	110
İlgileri Tanıma Yolları.....	112
İlgi Envanterleri.....	113
İlgi Envanterlerinin Geliştirilmesine İlişkin Yaklaşımlar.....	114
Türkiye’de ve Dünya’da Yaygın Olarak Kullanılan İlgi Envanterleri.....	115
Strong Mesleki İlgi Envanteri.....	116
Kuder İlgi Envanteri.....	116
Kendini Araştırma Envanteri.....	118
Kendini Değerlendirme Envanteri.....	118

Akademik Benlik Kavramı Ölçeği	119
Thurstone İlgi Envanteri.....	119
Gazete Haberleri Testi	120
Mesleki Yönelim Envanteri	120
İlgi Envanterlerinin Kullanılmasında Dikkat Edilecek Hususlar	120
İlgi Envanterlerinin Yararları	121
İlgi Envanterlerinin Sınırlılıkları	122
Özet	123
Kaynaklar.....	125

6. BÖLÜM KİŞİLİK TESTLERİ

Giriş.....	129
Kişiliği Değerlendirmede Kullanılan Teknikler	131
Gözlemsel Teknikler	131
Kendini Anlatma Teknikleri.....	131
Projektif Teknikler	132
Durumsal Testler.....	132
Kişiliğin Değerlendirilmesinde Karşılaşılan Bazı Sorunlar	132
Kişilik Testleri	134
Objektif Kişilik Testleri.....	134
Beck Depresyon Ölçeği	134
Cattel 16 PF Şahsiyet Envanteri	135
Cornell Index.....	136
Edwards Kişisel Tercih Envanteri	136
Empatik Beceri Ölçeği-B Formu.....	137
Eysenck Kişilik Envanteri	138
Hacettepe Kişilik Envanteri	138
Minnesota Çok Yönlü Kişilik Envanteri-Grup Formu.....	139
Rathus Kendini Belirleme (Güvengenlik) Envanteri.....	140
Ruhsal Belirti Tarama Listesi.....	140
Saldırganlık Ölçeği.....	141
Projektif Kişilik Testleri	142
Çocuklar İçin Algı Testi	143
Tematik Algı Testi	144
Louisa Düss Psikanalitik Hikâyeler Testi.....	144
Rorschach Testi	145
Holtzman Mürekkep Lekesi Testi	146
Beier Cümle Tamamlama Testi	146

Rotter Cümle Tamamlama Testi, Üniversite Formu	147
Rosenzweig Testi	148
Szondi Testi.....	148
Özet	149
Kaynaklar.....	151

7. BÖLÜM TUTUM ÖLÇEKLERİ

Giriş.....	155
Tutum Kavramı ve Tanımı	155
Tutumun Bileşenleri.....	156
Tutum ve Davranış İlişkisi.....	157
Tutum Ölçekleri.....	157
Tutum Ölçeklerinin Kullanılış Amaçları.....	159
Tutumların Ölçülebilen Boyutları.....	159
Tutum Ölçeklerinin Sınıflandırılması.....	160
Ölçeklerdeki Yaklaşımlar.....	160
Tutum Maddeleri.....	161
Tutum Ölçeği Geliştirme Yaklaşımları	163
Doğrudan Ölçümler.....	163
Likert Tipi Tutum Ölçeği	163
Thurstone Ölçeği.....	168
Bogardus Ölçeği	172
Guttman Ölçeği/Skalogramı.....	175
Osgood Ölçeği	178
Dolaylı Ölçümler	179
Özet	181
Kaynaklar.....	182

8. BÖLÜM GÖZLEME DAYALI TEKNİKLER

Giriş.....	187
Gözlem.....	187
Gözlem Türleri.....	191
Gelişigüzel Gözlem	192
Sistemli Gözlem	194
Katılımlı Gözlem.....	196
Katılımsız Gözlem.....	197

Gözlemin Güvenirlik ve Geçerliği	197
Okulda Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetlerinde Gözlem	199
Gözlem Sonuçlarının Kaydedilmesi	200
Gözlem Listeleri (Check-Lists)	201
Özellik Kayıt Çizelgeleri	206
Derecelendirme Ölçekleri	208
Derecelendirme Ölçeklerinin Çeşitleri	210
Sayısal Derecelendirme Ölçekleri	210
Betimsel Derecelendirme Ölçekleri	212
Grafiksel Derecelendirme Ölçekleri	213
Betimsel-Grafiksel Derecelendirme Ölçekleri	216
Karşılaştırmalı Derecelendirme Ölçekleri	217
İşaretleme Listesi Biçimindeki Derecelendirme Ölçekleri	219
Derecelendirme Ölçeklerinde Geçerlik ve Güvenirlik	220
Derecelendirme Ölçeklerine Karışan Hatalar	221
Anekdot (Olay Yazımı)	223
Özet	230
Kaynaklar	240

9. BÖLÜM

KENDİNİ ANLATMAYA DAYALI TEKNİKLER

Giriş	243
Otobiyografi	244
Problem Tarama Listesi	248
Anket	251
Kime Göre Ben Neyim?	255
Zaman Çizelgesi	257
İstek Listesi	259
Cümle Tamamlama	261
Öğrenci Tanıma Formu	262
Özet	266
Kaynaklar	267

10. BÖLÜM

BAŞKALARININ GÖRÜŞLERİNE DAYALI TEKNİKLER

Giriş	271
Sosyometri	271
Sosyometri Uygulamasında Dikkat Edilecek Kurallar	272

Sosyometri Tekniğinin Uygulaması.....	273
Sosyometri Sonuçlarının Değerlendirilmesi	274
Grubun Yapısına İlişkin İstatistikler	281
Bulguların Geçerlik ve Güvenirliği	282
Sosyometri Tekniği Uygulamalarında Bilgisayar Paket Programlarının Kullanılması.....	282
Sosyometrik Algı Ölçeği.....	285
Kim Bu Tekniği.....	287
Özet	290
Kaynaklar.....	291

11. BÖLÜM ETKİLEŞİME DAYALI TEKNİKLER

Giriş.....	295
Psikodrama.....	295
Sosyodrama.....	304
Yaratıcı Drama	310
Oyun Terapisi.....	316
Görüşme	321
Veli Görüşmeleri.....	327
Ev Ziyaretleri.....	328
Bireyle ve Grupla Psikolojik Danışma	329
Bireysel ve Grup Rehberliği	333
Özet	335
Kaynaklar.....	337

12. BÖLÜM DİĞER TEKNİKLER

Giriş.....	341
Bibliyoterapi	341
Terapi Amacıyla Bibliyoterapinin Kullanımı.....	342
Bibliyoterapinin Uygulanmasında Kitap Seçimi İçin Genel Ölçütler	343
Bibliyoterapi Süreci	344
Bibliyoterapinin Yararları	345
Bibliyoterapinin Sınırlılıkları	346
Vak'a İncelemesi.....	347
Vak'a İncelemesi Süreci.....	348
Vak'a İnceleme Raporu	349

Vak'a İncelemesi Tekniğinin Olumlu ve Olumsuz Yönleri	351
Vak'a İncelemesi Yaklaşımının Değerlendirilmesi.....	351
Vak'a İncelemesi ve Vak'a Kaydı Arasındaki Fark.....	352
Vak'a Konferansı	352
Toplu Dosya (Öğrenci Gelişim Dosyası).....	354
Toplu Dosyanın Yararları.....	354
Toplu Dosyada Yer Alacak Bilgiler	355
Toplu Dosyada Bulunması Gereken Bilgiler	356
Öğrenci Toplu Dosyasının Geliştirilmesi	357
Toplu Dosyada Aranacak Özellikler.....	358
Toplu Dosyanın Korunması ve Kullanılmasında Uyulması Gereken Bazı İlkeler	359
Toplu Dosyadaki Bilgilerin Gizlilik Düzeyleri.....	360
Toplu Dosya Biçimleri	360
Hatıra (Anı) Defteri	362
Özet	363
Kaynaklar.....	364

1. BÖLÜM

BİREYİ TANIMA

*Prof. Dr. Cengiz ŞAHİN**

ORCID No: 0000-0003-4875-4883

Giriş

Psikolojik danışma ve rehberliğin anlamı

Psikolojik danışma ve rehberliğin amacı

Psikolojik danışma ve rehberliğin ilkeleri

Psikolojik danışma ve rehberlikte hizmet alanları

Bireysel farklılık

Bireyi tanıma

Bireyi tanımanın amacı Bireyi tanımanın önemi

Bireyi tanımada bilgi toplamanın işlevi

Bireyi tanımada izlenmesi gereken temel ilkeler

Bireyi tanıma modeli

Öğrencinin tanınması gereken özellikleri

Bireyi tanıma tekniklerinin sınıflandırılması Test teknikleri

Test ve psikolojik testlerin tanımı

Test geliştirme

Testlerin teknik özellikleri

Psikolojik testlerin kullanım alanları

Testlerin kullanım amaçları

Testlerin kullanılmasında etik kurallar

Test sonuçlarının yorumlanması

Psikolojik testlerin sınıflandırılması

Test dışı teknikler

Özet

Kaynaklar

* Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü öğretim üyesi. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık (PDR) Anabilim Dalında lisans, Almanya Essen Üniversitesi'nde Eğitim Bilimleri/Psikoloji alanında lisans ve yüksek lisans, Gazi Üniversitesi'nde PDR alanında doktora yaptı. 1996-2019 yılları arasında Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi ve Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalında akademisyen olarak görev yaptı. Türk PDR Der. genel başkanlığı görevini yürüttü. Ocak 2013'te PDR doçenti, Ağustos 2018'de profesör oldu. cengiz.sahin@hbv.edu.tr

Öğrenme Çıktıları :

Bu bölümü çalıştıktan sonra;

- ✓ *Psikolojik danışma ve rehberliğin anlamını bilecek,*
- ✓ *Psikolojik danışma ve rehberliğin amaç ve ilkeleri açıklayabilecek,*
- ✓ *Bireysel farklılığı tanımlayabilecek,*
- ✓ *Bireyi tanımanın amacını söyleyebilecek,*
- ✓ *Bireyi tanımada izlenmesi gereken temel ilkelerini kavrayabilecek,*
- ✓ *Öğrencinin tanınması gereken özelliklerini bilecek,*
- ✓ *Bireyi tanıma tekniklerini sınıflandırabilecek,*
- ✓ *Test ve test dışı teknikleri öğreneceksiniz.*

Başlamadan Düşünelim :

- *Psikolojik danışma ve rehberlik denilince ne anlıyoruz?*
- *Rehberliğin amaç ve ilkeleri neler olabilir?*
- *Bireysel farklılığın nedenleri neler olabilir?*
- *Bireyi tanımanın amacı nedir?*
- *Bireyi tanımanın temel ilkeleri neler olabilir?*
- *Öğrencinin tanınması gereken özellikleri nelerdir?*
- *Bireyi tanıma tekniklerini nasıl sınıflandırabiliriz?*